

DOI 10.31558/2519-2949.2020.1.16

УДК 327.7:623.454.8:339.564-047.64

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7743-5630>

Лозова В. В., Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ІНСТРУМЕНТИ ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ: ДУБЛЮВАННЯ ЗУСИЛЬ

Існує розуміння, а також чіткі докази того, що надбання мирних ядерних технологій може стати поштовхом для початку програми озброєння (Індія, Ірак, Ізраїль, Лівія, Північна Корея та Пакистан). У той же час стаття IV ДНЯЗ забезпечує право держав розробляти мирні ядерні програми. Це означає, що кожна держава без ядерної зброї має невідчужуване право бути залученою до виробництва і торгівлі у ядерній сфері. Існують небезпеки розповсюдження, пов'язані з ядерною торгівлею, які в кінцевому рахунку можуть обернутися проти самої держави-експортера. Саме тому на даний момент є два основні механізми, що встановлюють тенденції щодо міжнародних трансферів у ядерній галузі: Комітет Цанггера (КЦ) та Група ядерних постачальників (ГЯП). З одного боку, може здатися, що ГЯП застосовує більш жорсткий контроль, оскільки вона охоплює всі держави без ядерної зброї відповідно до угод про гарантії МАГАТЕ, незалежно від членства в ДНЯЗ, тоді як КЦ не ставить під сумнів держави, які є членами ДНЯЗ. У той же час, ГЯП співпрацює з Індією, яка має лише конкретну угоду з МАГАТЕ. Група також дозволяє санкціонувати трансфери, якщо вони необхідні для безпечної експлуатації існуючих об'єктів. Остаточні рішення щодо трансферів все ще залишаються на розсуд самих держав, оскільки механізми експортного контролю не є юридично обов'язковими, якщо вони не імplementовані в національне законодавство. На жаль, існуюча система нерозповсюдження ядерної зброї передбачає дублювання функцій у двох вищезгаданих інституціях, що контролюють експорт ядерних товарів та товарів подвійного призначення. Два клуби відмовляються вступати у офіційні стосунки один з одним, незважаючи на вже існуючий механізм обміну інформацією між ними та на те, що більшість членів обох груп також збігаються. Дана стаття показує, у тому числі на прикладі кейс-стаді, що ці інституційні елементи не достатньо ефективні та не здатні впоратися із сучасними викликами.

Ключові слова: Комітет Цанггера, Група ядерних постачальників, експортний контроль, нерозповсюдження.

Постановка проблеми

Важливість контролю над ядерним експортом була усвідомлена ще в 1960-х роках під час переговорів щодо Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Нині існує розуміння, а також чіткі докази того, що надбання мирних ядерних технологій може стати поштовхом для початку програми озброєння (Індія, Ірак, Ізраїль, Лівія, Північна Корея та Пакистан). Дві фази ядерного паливного циклу особливо чутливі до розповсюдження: збагачення урану та переробка відпрацьованого палива. Коли держава отримує технологію збагачення, контролювати межі збагачення урану практично неможливо: чи то 3-5% (паливо) чи 90% (озброєння). Під час переробки, відокремлюючи паливний матеріал, який може бути повторно введений в реакторі, держава також може отримати плутоній-239, що застосовується у виробництві зброї. Існують сумніви щодо економічних переваг впровадження кожної з цих технологій державами самостійно, оскільки це дуже дорого [1, с.10]. У той же час стаття IV ДНЯЗ забезпечує право держав розробляти мирні ядерні програми. Це означає, що кожна держава без ядерної зброї має невідчужуване право бути залученою до виробництва і торгівлі у ядерній сфері [2, с.84].

Ядерні технології можуть розглядатися як комерційні активи їх країн-власників [1, с.4]. Кожна держава зацікавлена у збільшенні експорту, оскільки він приносять прибуток та сприяє економічному зростанню. Однак, в цьому контексті все неоднозначно. Існують небезпеки розповсюдження, пов'язані з ядерною торгівлею, які в кінцевому рахунку можуть обернутися проти самої держави-експортера. Саме тому у світі встановлено режим контролю експорту. Берндорфер [2, с. 84-85] ідеально описав мету експортного контролю: «боротьба між вимогами безпеки та вільним потоком товарів» або «вправа в управлінні протистоянням між торгівлею та безпекою».

На даний момент два основні механізми встановлюють тенденції щодо міжнародних трансферів у ядерній галузі: Комітет Цанггера (КЦ) та Група ядерних постачальників (ГЯП).

Мета цієї статті – виявити потенційне дублювання функцій у двох нині існуючих інституціях, що контролюють експорт ядерних товарів та товарів подвійного призначення, а також показати на прикладі кейс-стаді, що ці елементи системи нерозповсюдження не здатні впоратися із сучасними викликами.

Контроль ядерного експорту: КЦ та ГЯП

КЦ був заснований в 1970 році з метою пошуку спільних підстав для тлумачення статті III.2 ДНЯЗ. Стаття забороняє надавати «(а) вихідний чи спеціальний подільний матеріал, або (б) обладнання чи матеріал, спеціально розроблений або підготовлений для обробки, використання, виготовлення спеціального подільного матеріалу», який може бути використаний для виробництва зброї для будь-якої державі, якщо вона не підпадає під гарантії МАГАТЕ. Спеціальний подільний матеріал, згідно з МАГАТЕ, включає Pu-239, U-233, уран, збагачений ізотопом 235 або 233, або будь-який матеріал, що містить один або більше з них. Важливо зазначити, що КЦ не вказав тип угоди про гарантії, який має бути укладений, а це означає, що вони можуть бути будь-які (базові, повномасштабні, конкретні). Крім того, Комітет вимагає гарантії, що експорт не буде переданий третім особам, які не є членами ДНЯЗ, якщо вони також не прийняли гарантії МАГАТЕ [1, с.15; 3; 4].

КЦ, що на той час складався з 15 країн, розпочав свою фактичну роботу в 1971 році. Деякі з них вже були учасниками ДНЯЗ, інші тільки планували приєднатись. Усі вони розуміли необхідність контролю над торгівлею з не членами ДНЯЗ. Основним фокусом дискусій було те, як зберегти справедливу комерційну конкуренцію серед членів ДНЯЗ. КЦ провів низку неформальних зустрічей у Відні під головуванням професора Клода Цанггера (Швейцарія). Як постачальники або потенційні постачальники ядерних матеріалів та обладнання, держави мали на меті придумати спільні визначення:

(а) Визначення того, що саме мається на увазі під термінами 1) вихідний чи спеціальний подільний матеріал та 2) обладнання або матеріал, «спеціально розроблений або підготовлений для обробки, використання або виготовлення спеціального подільного матеріалу».

(б) умови та порядок регулювання їх експорту.

У 1974 році переговори призвели до того, що Комітет зміг представити свої основні напрацювання у двох меморандумах. Кожен меморандум визначає та забезпечує процедури експорту матеріалів та обладнання, описаних у пункті 2 статті III ДНЯЗ:

1. Меморандум А стосується визначення вихідного та спеціального подільного матеріалу (пункт 2 (а)),

2. Меморандум В стосується спеціально розроблених або підготовлених обладнання та матеріалів (пункт 2 (б)).

Раніше Меморандум В був відомий як «Список тригерів». Назва походить від наслідку: експорт елементів, що входять до нього, «тригерить» (викликає) необхідність застосування гарантій МАГАТЕ у якості попередньої умови для будь-якої поставки. Пізніше, у 1990 році, Меморандуми А та В були інтегровані до консолідованого списку тригерів та керують роботою КЦ до сих пір [1, с.15; 2, с.87; 5, с.26; 3]. Додаток до тригерного списку уточнює та дає детальний опис відповідного обладнання та матеріалів, надаючи наочні приклади. Оригінальний додаток налічував сім сторінок [6]. Із розвитком технологій Комітету довелося переглядати Додаток, і він зазнав трьох основних змін. Таким чином, він стає все більш детальним і зараз налічує 35 сторінок [7]. МАГАТЕ оновлює Тригерний список і Поняття Комітету Цанггера в публікаціях INFCIRC/209 [4, 3].

ГЯП – це неофіційна домовленість, політичне зобов'язання, яке не підкріплене обов'язковим інструментом міжнародного права. Вона була створена в 1978 році, після того, як Індія провела нібито мирне випробування ядерного пристрою в 1974 році, використовуючи плутоній із свого канадського уранового дейтерієвого реактора (CANDU). Спочатку реактор був побудований з метою виробництва енергії [8; 1; 9, с. 123; 10, с. 107]. Ця подія дала поштовх для розвитку системи контролю над ядерним експортом. Члени КЦ зрозуміли, що такі значні експортери, як Франція та Японія, не є сторонами ДНЯЗ і тому не можуть приєднатися до Комітету. Канада, Франція, Німеччина, Японія, Радянський Союз, Великобританія та Сполучені Штати як ядерні постачальники мали на меті запобігти розповсюдженню ядерної зброї [1, с. 17; 5, с.26-27]. Таким чином, вони встановили контроль над передачею та розповсюдженням ядерних матеріалів, обладнання та пов'язаних з ними технологій як для аутсайдерів, так і для членів ДНЯЗ. Держави-учасниці почали затверджувати транзакції після перевірки кінцевого споживача (імпортера). У той же час, Група

встановила прецедент, коли постачальники (експортери) самі можуть бути як членами, так і не членами ДНЯЗ, що спричиняє труднощі та суперечки сьогодні. Таким чином, Група має слабкі зв'язки з ДНЯЗ, хоча її робота сприяє досягненню цілей Договору. У той же час, сьогодні ГЯП застосовує більш жорсткі критерії членства. Один з них – дотримання ДНЯЗ, або членство у будь-яких договорах про зону, вільну від ядерної зброї, або обидва [1, с. 27].

ГЯП не стала більш формальним інструментом, оскільки інші держави побоювались, що група стане ексклюзивним клубом експортерів ядерної зброї та перешкоджатиме чесній конкуренції на ринку для інших.

Група розробила два набори Керівних принципів для держав, які приймають рішення про дозвіл на конкретний експорт товарів:

1. Керівні принципи ядерних трансферів, частина А (1977 рік, Включає список тригерів ГЯП);

2. Керівні принципи щодо обладнання, матеріалів, програмного забезпечення та пов'язаних ядерних технологій подвійного призначення, частина В (1992).

Вони керують ядерним експортом по всьому світу. Варто зазначити, що для того, щоб ці норми стали обов'язковими для будь-якої держави, вона сама повинна включити їх у національне законодавство. Зустріч, що відбулася у Варшаві майже через 15 років після попередньої, ухвалила керівні принципи щодо технологій подвійного призначення. Таке рішення було пов'язане з викриттям іракської програми зі створення ядерної зброї. Це стало шоком, адже контроль поставок не охоплював позиції, які держави могли використовувати для самостійного створення елементів зі списку тригерів. Під час цього ж засідання у квітні 1992 року ГЯП прийняла норму, згідно з якою для отримання будь-яких поставок у цій галузі держава призначення повинна мати повномасштабну угоду про гарантії з МАГАТЕ.

Інформаційний циркуляр МАГАТЕ INFCIRC/254 охоплює перелік предметів, до яких повинні застосовуватися зазначені вище керівні принципи. Будь-яка держава може написати Генеральному директору МАГАТЕ, повідомивши його про дату початку приєднання до INFCIRC/254 як односторонню ініціативу [1, с.24; 9, с.125; 2, с.89].

Чому потрібна ГЯП? Чому МАГАТЕ не змогло просто взяти на себе цю місію? Це правда, що МАГАТЕ є механізмом імплементації ДНЯЗ, хоча Агентство було створено раніше. Однак сама торгівля – це велика і складна сфера, і її невід'ємна прив'язка до МАГАТЕ би перевантажила Агентство. Контроль торгівлі, пов'язаний з ядерною діяльністю, проникає на всі рівні: не лише макrorівні (міжнародний та національний), але й мезорівень окремих галузей, а також мікрорівень компаній або навіть приватних осіб.

Більше того, специфіка торгівлі змушує держави завжди мислити про збереження справедливої конкуренції. У цьому сенсі і Комітет Цангера, і Група ядерних постачальників служать механізмами впровадження ДНЯЗ. Крім того, є необхідність контролювати технології подвійного використання. Гарантії МАГАТЕ не контролюють їх. Таким чином, існує специфічна особливість режиму контролю за експортом: він охоплює трансфери товарів подвійного використання, враховуючи той факт, що у ДНЯЗ про це нічого не сказано.

КЦ та ГЯП: дублювання, критика, виклики

Два клуби відмовляються вступати у офіційні стосунки один з одним, незважаючи на вже існуючий механізм обміну інформацією між ними та на те, що члени КЦ були присутніми в якості спостерігачів протягом пленарних засідань ГЯП 2013 та 2015 років [4; 2, с.100]. Обидва механізми поділяють цілі контролю над експортом та запобігання розповсюдженню ядерної зброї, більшість членів обох груп також збігаються, а механізм обміну інформацією та прийняття рішень майже однаковий.

Керівні принципи А пов'язують ГЯП тісно з КЦ, тому що спочатку ГЯП взяла за основу список тригерів КЦ. Зараз ГЯП керує списком, а Комітет Цангера його дублює. Це ще одна спільна річ між клубами. Частина В відрізняє роботу ГЯП, оскільки вона виокремлює керівні принципи щодо предметів подвійного використання в окрему категорію [9, с. 125; 2, с. 90; 11]. Список Цангера обмежується предметами, які підпадають під Статтю III.2 ДНЯЗ [11] і не регулює трансфери подвійного використання.

Головною особливістю обох клубів є те, що експортер вимагає від імпортера запевнення, що проданий товар не використовуватиметься у військовій ядерній програмі або на незахищених об'єктах, і повторна передача не відбудеться без попереднього дозволу експортера. Ключові відмінності полягають у наступному:

1. Принципи КЦ дозволяють затверджувати трансфер, якщо кінцевий споживач має будь-який тип угод про гарантії з МАГАТЕ, починаючи з базового INFCIRC/66 та його попередньої

модифікації INFCIRC/26 (вони охоплюють просту ядерну діяльність майже кожного типу атомних електростанцій). ГЯП, у свою чергу, вимагає створення повномасштабної системи гарантій. Це передбачає комплексну угоду щодо гарантії типу INFCIRC/153 (охоплює складні цикли ядерного палива, наприклад, перетворення, збагачення палива, виготовлення та переробка) [12].

2. За своєю природою Комітет Цанггера вважає, що не слід ставити під сумнів дотримання експортних норм учасниками ДНЯЗ, оскільки вони вже мають зобов'язання за договором утримуватися від військової ядерної діяльності. Однак група ядерних постачальників розглядає кожний випадок окремо. Підхід ГЯП більш виважений, якщо взяти до уваги, що, наприклад, Ірак вже був членом ДНЯЗ протягом 21 року, коли була віднайдена його військова ядерна програма у 1990 році. Такі самі ситуації створили Лівія, Сирія та Іран, кожен з яких викликав занепокоєння в різні моменти часу.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз КЦ і ГЯП

	<i>Комітет Цанггера</i>	<i>Група ядерних постачальників</i>
Членство	39 держав – Аргентина, Австралія, Австрія, Білорусь, Бельгія, Болгарія, Канада, Китай, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Японія, Казахстан, Республіка Корея, Люксембург, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Російська Федерація, Словаччина, Словенія, ПАР, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна, Великобританія та США [4].	48 країн-постачальників – Аргентина, Австралія, Австрія, Білорусь, Бельгія, <i>Бразилія*</i> , Болгарія, Канада, Китай, Хорватія, <i>Кіпр</i> , Чехія, Данія, <i>Естонія</i> , Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, <i>Ісландія</i> , Ірландія, Італія, Японія, Казахстан, Республіка Корея, <i>Латвія</i> , <i>Литва</i> , Люксембург, <i>Мальта</i> , <i>Мексика</i> , Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Російська Федерація, <i>Сербія</i> , Словаччина, Словенія, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна, Великобританія та Сполучені Штати [11].
Зв'язок із ДНЯЗ	Сильний, фокус на країни, що не є членами	Слабкий, охоплює всіх
Правовий статус	Не зобов'язує	Не зобов'язує
Тип необхідних гарантій	Будь-які (від INFCIRC/66 і навіть 26)	Повний обсяг (INFCIRC/153) із застереженнями
Обмін інформацією між членами	Так, особлива увага, якщо інші відмовлялися у подібному трансфері	Так, особлива увага, якщо інші відмовлялися у подібному трансфері
Умови експорту	Забезпечення інформації щодо кінцевого користувача, гарантії мирного використання та відсутність повторної передачі без згоди продавця	Забезпечення інформації щодо кінцевого користувача, гарантії мирного використання та відсутність повторної передачі без згоди продавця
Керівні принципи, кодифіковані в серії МАГАТЕ	INFCIRC/209	INFCIRC/254

* Жирним курсивом позначені держави, які не є членами КЦ

КЦ пов'язаний з ДНЯЗ і зосереджується на тому, що може бути законно поставлено державам, які не є сторонами договору. У той же час багато хто критикує КЦ за бездіяльність: із 196 держав, визнаних ООН, лише п'ять (Індія, Ізраїль, Північна Корея, Пакистан та Південний Судан) є поза ДНЯЗ, і вони є єдиними, що викликають питання у КЦ [13].

Кейс-стаді: ГЯП та Індія

У червні 2016 року Індія подала заявку на членство в ГЯП під час 26-го пленарного засідання [11]. Ця спроба виявилася невдалою через значну опозицію, переважно з боку Китаю.

Індія є неофіційним власником ядерної зброї (за межами ДНЯЗ). Однак, навіть після 1992 року, коли ГЯП запровадила умову наявності повного обсягу гарантій МАГАТЕ, Китай, Франція, Росія та США весь час знаходили лазівки для експорту. Вони намагалися вести бізнес з Індією, яка має лише

конкретну угоду з МАГАТЕ, а не угоду про повний обсяг гарантій, необхідну відповідно до принципів ГЯП. У свою чергу, КЦ взагалі не зміг протистояти подібним порушенням.

Кілька чинників говорять на користь членства в Індії у ГЯП. Її часто розглядають як відповідальну державу (не зважаючи на те, що вона не є учасником ДНЯЗ): країна дотримується політики незастосування ядерної зброї першою, вона має односторонній тестовий мораторій (в односторонньому порядку виконує Договір про всеохоплюючу заборону ядерних випробувань без підписання), ніколи не брала участі в жодній діяльності на чорному ринку, дотримується керівних принципів ГЯП без членства [9, с. 124; 10, с. 106-107], є членом МАГАТЕ, і нещодавно ратифікувала Додатковий протокол. Індія – це також швидко зростаюча економіка, найбільша демократія у світі та найбільший у світі вимогливий ринок ядерних реакторів та інших продуктів ядерної енергетики. Ці чинники стимулюють членів ГЯП шукати співпраці [9, с. 133]. До того ж, принципи ГЯП не є юридично обов'язковими і можуть зазнавати змін [9, с. 134; 10, с. 106]. Але будь-які кроки у цьому напрямку спричинять проблеми та шкоду для репутації ГЯП. Це означало б символічний розрив норм.

Амбіції Індії загрожують розмити основи режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Зробити Індію членом ГЯП суперечить критеріям членства, зокрема вимозі мати повномасштабні гарантії МАГАТЕ та дотримуватись ДНЯЗ. Включення Індії також посилить гонку озброєнь у регіоні. Світ засудить Групу за особливе ставлення до Індії. Більше того, Пакистан вимагатиме такого ж відношення, незважаючи на величезну загрозу тероризму та історію, пов'язану з Мережею розповсюдження Хана [8; 10, с. 106]. Ця багаторічна дилема разом із намаганнями держав співпрацювати з Індією яскраво свідчить, що жоден із двох існуючих механізмів експортного контролю не здатен ефективно впоратися із ситуацією, що склалася.

Висновок: Контроль ядерного експорту в глобальній перспективі

На жаль, існуюча система нерозповсюдження ядерної зброї передбачає дублювання функцій між ГЯП та КЦ, що контролюють експорт ядерних товарів та товарів подвійного призначення. З одного боку, може здатися, що ГЯП застосовує більш жорсткий контроль, оскільки охоплює всі держави без ядерної зброї відповідно до угод про гарантії МАГАТЕ, незалежно від членства в ДНЯЗ, тоді як КЦ не ставить під сумнів держави, які є членами ДНЯЗ. У той же час, ГЯП співпрацює з Індією, яка має лише конкретну угоду з МАГАТЕ. Група також дозволяє санкціонувати трансфери, якщо вони необхідні для безпечної експлуатації існуючих об'єктів. Остаточні рішення щодо трансфертів все ще залишаються самими державами, наскільки механізми не є юридично обов'язковими, якщо вони не включені в національне законодавство. Ситуація в цілому робить очевидним те, що ці інституційні елементи не здатні впоратися із сучасними викликами, а система нерозповсюдження побудована недостатньо ефективно.

Бібліографічний список / References:

1. Anthony, I., Ahlstrom, C., Fedchenko, V. *Reforming nuclear export controls: The future of the nuclear suppliers group* Oxford; New York: Oxford University Press, 2007. 136 p.
2. Berndorfer, T. *Nuclear commerce*. [electronic resource]: Its control regime and the non-proliferation treaty. Hamburg: Diplomica Verlag, 2009. 146 p.
3. Permanent Mission of Ukraine to the International Organizations in Vienna. About Zangger Committee. URL: <http://vienna.mfa.gov.ua/en/ukraine-io/zangger-committee/about>. (Access date: 10.01.2020).
4. NTI. Zangger Committee (ZAC). URL: <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/zangger-committee-zac/> (Access date: 10.01.2020).
5. Jones, S. The multilateral export control regimes. In Knopf, & W. Jeffrey (Eds.), *International cooperation on WMD nonproliferation* (pp. 23-45). Athens, GA: University of Georgia Press, 2016.
6. IAEA. INFCIRC/209. Vienna, Austria: The International Atomic Energy Agency, 1974.
7. IAEA. INFCIRC/209/rev.3. Vienna, Austria: The International Atomic Energy Agency, 2014.
8. Abbasi, R. Pakistan and the Nuclear Suppliers Group. URL: <http://www.e-ir.info/2017/01/11/pakistan-and-the-nuclear-suppliers-group-nsg/> (Access date: 12.01.2020).
9. Bano, S. India and Nuclear Suppliers Group (NSG) membership. *Global Change, Peace & Security*, 27(2), 2015, p. 123-137. doi:10.1080/14781158.2015.998992
10. Sharma, L., Pandey, A. Should India be a member of the NSG? *International Policy Digest*, 3(6), 2016, p. 106-108.
11. NTI. Nuclear Suppliers Group (NSG). URL: <http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/nuclear-suppliers-group-nsg/> (Access date: 12.01.2020).
12. IAEA. More on safeguards agreements. URL: <https://www.iaea.org/topics/safeguards-legal-framework/More-on-safeguards-agreements> (Access date: 08.01.2020).
13. UNODA. Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons. URL: <http://disarmament.un.org/treaties/t/npt> (Access date: 05.01.2020).

Lozova V. V. Nuclear Export Controls: Duplication of Effort

There is an understanding as well as clear evidence that the acquisition of peaceful nuclear technology can be an impetus for launching an arms program (India, Iraq, Israel, Libya, North Korea, and Pakistan). At the same time, Article IV of the NPT provides for the right of States to develop peaceful nuclear programs. This means that every non-nuclear-weapon state has the inalienable right to be involved in the production and trade in the nuclear field. There are proliferation risks associated with nuclear trade that may ultimately turn against the exporting country itself. That is why there are currently two main mechanisms that set trends for international transfers in the nuclear industry: the Zangger Committee (ZAC) and the Nuclear Suppliers Group (NSG). On the one hand, it may seem that the NSG has tighter controls as it covers all non-nuclear-weapon states that are under the IAEA comprehensive safeguards agreements, regardless of NPT membership, while the ZAC does not question the NPT member states. At the same time, the NSG cooperates with India, which has only an item-specific agreement with the IAEA. The Group also authorizes transfers if they are necessary for the safe operation of existing facilities. Final decisions on transfers are still at the discretion of the states themselves, since export control mechanisms are not legally binding unless they are implemented in the national law. Unfortunately, the existing nuclear non-proliferation system provides for duplication of functions among two institutions that control the export of nuclear and dual-use items. The two clubs refuse to enter into a formal relationship with each other despite the already existing mechanism of information exchange between them and the fact that the majority of members of both groups also coincide. This article shows, including the case study, that these institutional elements are not sufficiently effective and are not able to cope with current challenges.

Key words: *Zangger Committee, Nuclear Suppliers Group, export control, nonproliferation.*